

Familjehem får ofta ensamma ta smällen

[Inggallery id=108]

Han är så fin den där ungen! säger Maria som var familjehem åt Hassan. I dag när stormen bedarrat, ångrar hon att hon inte stod på sig så att han hade bott kvar, fastän han blev våldsam.

Text: Anna Fredriksson | Bild: Thomaz Grahl | [Prenumerera](#) | Artikel i [SocialPolitik nr 2 2011](#)

De egna barnen hade blivit stora. Huset som alltid varit fullt av dem och deras kompisar blev för tyst för Maria. Så hon stegade iväg till socialkontoret. Öppen för olika förslag ville hon bidra med sina resurser – ett hus med utrymme, lång erfarenhet av att ha jobbat med ungdomar, bra nätverk. Men kommunen hörde aldrig av sig.

Det gjorde däremot en bekant på ett privat vårdbolag. Han berättade om en pojke från Afghanistan som ville komma till en familj i en större stad. Hassan hade bott ensam ett år i Europa på sin väg mot Sverige och nu hade kommunen ingen bra placering för honom – han riskerade att få bo på ett behandlingshem tillsammans med drogberoende.

Maria var positiv och intervjuades enligt Kälvestensmetoden, den allra vanligaste metoden vid rekrytering av familjehem. Det tog en hel dag. Sedan åkte hon iväg och träffade Hassan, de pratade så gott det gick, hans engelska var knackig.

Maria hade några saker hon ville att Hassan skulle tänka över. – Jag förklarade att han skulle bo i det hus som jag som kvinna äger och drar in pengar till. Då måste han acceptera att det är jag som bestämmer fastän jag kanske inte alltid bestämmer så bra. Han måste respektera mig.

Det här var extra viktigt för Maria eftersom hon och hennes partner Erik var sårbara vid den här tiden. Hon tog också upp att hon ville att Hassan skulle gå i skolan och att han skulle göra det han själv kunde för att må bra.

Ingenting av det här tyckte sig Hassan ha några problem med.

För att vara extra tydlig sa han: Jag är inte muslim på det sättet, jag har både haft sex och druckit alkohol!

Det blev bestämt att Hassan skulle flytta hem till Maria och socialtjänsten körde honom dit.

– Han var så nära oss hela första tiden och vi drack te så det sprutade ur öronen! Vi knöt verkligen an, minns Maria.

Hassan ville väldigt gärna bli 18 år, han såg en rad rättigheter hägra.

– Vi pratade mycket om hur det fungerar här, hur mycket man tjänar, vad en liten, liten lägenhet kostar. Hur länge man måste spara för att ha råd med en kontantinsats.

Eftersom Hassan kom mitt i en termin fick han börja på gymnasiets individuella program, inte på SFI. En lärare skulle ha hand om upp till femton trötta tonåringar samt Hassan som var analfabet! Han hade behövt särskilt stöd från början tycker Maria.

När hon och Hassan träffade läraren och studie- och yrkesvägledaren blev hon illa berörd av deras opedagogiska frågor:

Vad gjorde du hela dagarna eftersom du inte gick i skolan? Hassan svarade: Inget speciellt. Studievägledaren frågade igen: Vadå, lekte du? Hassan svarade igen: Nja inget speciellt.

Han ville inte berätta att han hjälpt till med familjens försörjning och inte fått möjlighet att gå i skolan. De frågade också var hans familj var någonstans, men Hassan hann aldrig svara för Maria avbröt.

– Frågan var inte relevant. Vi var i skolan för att de ville veta hur mycket svenska Hassan kunde. Man kan inte fråga ett ensamkommande flyktingbarn var familjen är. Risken att de inte

lever är väldigt stor. Hassans familj hade blivit mördad. De minnen han har av det är inte något man diskuterar med en studievägledare första gången man träffas.

Idag tänker Maria att hon överreagerade, men då ringde hon upp skolan efteråt och sa att det var väl inte så smart gjort och fick till svar att det här frågar vi alla nyanlända. Hassan var däremot redan van att svara undvikande, han hade fått frågorna förut.

Dagen innan Hassan skulle börja skolan kom den första sammandrabbningen. Maria hade bråttom till ett möte, hon behövde bara snabbt hem och byta till snyggkläder, men kom inte in för ytterdörren var låst med kedja.

– Jag ringde på, ropade och bultade, till slut tog jag mig in genom ett källarfönster.

Hon var stressad och sa till Hassan: du får inte låsa så jag inte kommer in. Men jag var i duschen! svarade han och hon kontrade med: Du får inte duscha så länge!

Hassan tog väldigt illa vid sig och trots att de senare pratade ut i lugn och ro, var han sur och tänkte inte gå till skolan.

Du kan inte skrika så åt mig, sa han. Då har du inte hört mig skrika, sa Maria och att det kan nog tyvärr hända fler gånger.

Efteråt förstod hon att han hade duschat så hett och länge att han nästan skållat sig som ett sätt att stänga av alla oroande känslor inför skolstarten.

– Det var ju korkat att jag sa att han inte fick det, när det var hans enda utväg. Då hade han varit hos oss i tre veckor. Jag sa att han måste gå till skolan – jag ska inte bo här, blev svaret.

Vi vill att du ska bo här, svarade Maria.

Efter ytterligare några kontroverser kom Hassan iväg till skolan och han var en ambitiös elev.

– Varenda dag gick vi igenom skolarbetet, han gjorde inget annat. Vi försökte få honom att träffa lite folk, han hade några andra afghanska kompisar runt om i staden.

Samtidigt kom han ner i djupa svackor när det gällde skolan, sa att, jag klarar aldrig det här.

– Jag frågade honom: hur gammal ska du bli?

50 år blev svaret.

– 50 år bara?!? Det är ju nästan jag nu.

Ja, kanske kunde han sträcka sig till 55 år då.

– Jag försökte åskådliggöra med en livslinje hur oerhört mycket tid av livet han hade kvar och få honom att se att det inte spelade någon roll att lärandet tog tid.

Från början skulle han inte bli någonting, hade inga drömmar.

Till slut ville han bli advokat. Hassan som var analfabet lärde sig att skriva både på sitt eget språk och på svenska.

De övningskörde, var på lantstället. Hassan ville vara väldigt till lags, bland annat slutade han röka. Han fick en cykel så att han skulle kunna börja röra sig. Maria tror mycket på rörelse och andningens kraft för att komma förbi ångest och trauman.

Så kom socialtjänsten från hemkommunen på besök för att se hur Hassan hade det i sitt familjehem. Han var fortfarande sur och arg på Maria för det där med duschen. I Afghanistan pratar man inte längre med varandra om man blivit osams berättar Maria.

Jag ska inte bo här längre än till jag fyller 18, sa Hassan. Det får vi ta sen, sa Maria. Socialtjänsten visste om att Hassan kunde bli våldsam och att han även tidigare under sin tid i Sverige låst in sig.

– Det var tokigt att de inte berättade det för mig, säger Maria och tänker att hon kanske kunde hanterat saker och ting annorlunda om hon vetat mer.

De gjorde en massa trevliga saker, var ute på stan och åt lunch. Hassan visade vilka lastbilsmodeller man kan ligga under om man bara är tillräckligt liten och inte släpper taget. Så hade han rest mellan Spanien och Frankrike. Han pratade på Skype med den enda nära släkting han hade kvar och som han oroade sig för. Han imponerade genom att klättra barfota rakt uppför en tallstam.

– Han lagade mat till oss någon dag. Det var svårt med maten, det var mycket han inte tyckte om.
De hade haft en trevlig helg. När Maria kom från jobbet såg hon att Hassan var jättespänd.
Var är pappret om sommarjobbet? fråste han fram. Ingen aning, postade du inte det? svarade Maria.
Kan du hämta det! Nej, jag vet inte var det är, svarade hon.
En stund senare kom han ner för trappan och frågade: Var är maten? Den kommer tids nog menade Maria.
Då började Hassan skrika att han var hungrig och kastade grönsaker omkring sig i köket.
– Jag blev inte rädd konstigt nog, jag såg att han hade en viss sinnesnärvaro, han tog en stol och kastade men jag såg att han siktade bredvid mig. Han tog en kniv och stack med kraft i skärbrädan.

Maria ringde kontaktpersonerna på vårdbolaget som sa att hon skulle ringa polisen.

– Men det gjorde jag inte, som tur var hade jag min erfarenhet av arbete med ungdomar. Han var verkligen inte i behov av en polisanmälan.

Maria ringde efter sin särbo Erik och drog sig själv undan. Allt lugnade ner sig men när Erik bad Hassan städa upp började han kasta glas. Erik sa ifrån och Hassan stängde in sig.
Efter det här ville inte vårdbolaget ta ansvar för en fortsatt placering. Hassan ville inte heller stanna: Jag får ingen mat och de har bara fläsk i kylan, sa han.

Så här efteråt ångrar Maria att inte Hassan var kvar, att hon inte stod på sig för att pröva ett halvår till.

– Nu blev det ingen bra erfarenhet. Att fly är han en hejare på, men att våga stanna kvar, det är det svåra.

Maria tror att det är bra att komma till en familj, att ungdomarna kan läka sina trauman där.

Det blev ändå en bra avslutning på placeringen. Maria och Erik körde Hassan till hans utslussningslägenhet i en större stad en bit bort. Han fick med sig sin cykel och andra saker han

tyckte om.

– När vi skulle säga hej då sa han: Förlåt för att jag varit dum! Det var stort, det var helt nytt för honom att säga något sådant.

Nu har det gått ett tag, de har varit och hälsat på, har kontakt.

Som familjehem är man väldigt utsatt tycker Maria. Hon har tänkt efteråt att hon borde ha förstått, att Hassan hade stora vårdbehov efter det han varit med om.Handledning hade varit bra.

När Hassan hade flyttat hände något som Maria knappt än i dag kan tro är sant. Socialkontoret fick en anmälan om en pojke i familjehem som inte mårde bra.

– Det var skolan som skrev att vid ett möte hade jag uppträtt gränslöst och haft urringat. De skrev att de hade ringt mig och att jag hade sagt att Hassan var galen och att jag var intresserad av att ta hand om andra pojkar. Det stod också att jag skulle ha gjort närmanden.

Hon har funderat mycket på varifrån fjädern till denna höna kom. En teori är att Hassan sagt något till hemspråkstränaren. Något som han kanske senare känt sig tvungen att stå fast vid.

– Han är så fin den där ungen. Men att respektera vad en kvinna säger, när man är uppväxt med helt andra värderingar, det är inte så lätt.

När Maria ser tillbaka tänker hon att alla inblandade, och det var många, ville väl men att det är lätt att det blir tokigt.

– Ett familjehem kan behöva avlastning. Det kan vara bra om någon annan vuxen finns till hands.

ordomening@hotmail.com

Maria och Hassan heter något annat i verkligheten.

"Systemet har brutit ihop"

Nya boenden öppnas hela tiden. Men det räcker inte – just nu väntar 550 ensamkommande flyktingungdomar på att få plats i en kommun. Vi borde ta emot dem med glädje, säger Isabella Canow på Skyddsvärnet.

Text: Anna Fredriksson

2 400 ensamkommande flyktingar under 18 år förväntas till Sverige i år och nästa år, en ökande ström som ställer stora krav på ett väl fungerande mottagande.

– Eftersom cirka 85 procent av de som anvisas till kommunerna får uppehållstillstånd och blir kvar är det ett långsiktigt åtagande för kommunerna, säger Elisabeth Melin, handläggare på Sveriges Kommuner och Landsting (SKL). Hon fortsätter:

– Det handlar inte bara om att starta ett boende för asylsökande barn och ungdomar. Om man ska komma tillrätta med platsbristen måste man ta hänsyn till att kommunerna får ansvar under lång tid. Migrationsverket har sagt att de ska korta handläggningstiderna, då blir det många fler ungdomar ut till kommunerna.

De kommer i första hand från Afghanistan och Somalia och allt fler bedöms vara i behov av skydd. Majoriteten är pojkar som uppger att de är mellan 15 och 17 år, runt 20 procent är flickor, de allra flesta från Somalia.

– Men gruppen somalier har minskat väldigt mycket 2010, vi får se om tjejerna också blir färre, säger Ronnie Magnusson, expert på Migrationsverket. Antalet flyktingarna från Nordafrika har minskat sedan EU slöt avtal med Libyen. Avtalet som ger Libyen 50 miljoner euro under tre år innebär bland annat strängare gränskontroller. Ett avtal som gör Isabella Canow, utbildningsansvarig på Skyddsvärnet mycket upprörd.

– Hur kan man betala Khadaffi för att hålla kvar dem? Det betyder ju i praktiken att eliminera ungdomar!

Flickorna kommer ofta med flyg, men de kan ha vandrat långt inom Somalia och till grannländerna. Isabella Canow tror att de ofta kan ha upplevt mer krig och förföljelse än killar från Irak och Afghanistan.

– Somalia är kaos, det finns inte ens som land.

Migrationsverket anvisar till en kommun där barnen har släkt, 20 procent uppger att de har det, eller där det finns en överenskommelse och en ledig plats. Kommunen tar över direkt, även under asylskedet och ansvarar för allt omhändertagande och tar beslut om placering. Migrationsverket anvisar en kommun med ledig plats på grupphem men socialnämnden i kommunen kan besluta om familjehemsplacering.

– Nu tar 220 kommuner emot, men kompetensen är väldigt spridd. Nya boenden med ny personal startas hela tiden. Trenden är att de som kommer nu är mer traumatiserade. Både BUP och skolan får ta mer ansvar, säger Elisabeth Melin på SKL och fortsätter:

– Systemet har brutit ihop, ja det fungerade egentligen bara en månad,

Hon tycker att Migrationsverket behöver jobba mer med åldersbedömningar för att inte barn ska bli placerade med vuxna. Bedöms någon som över 18 år är det plats i asylboenden som erbjuds.

Migrationsverket försöker hänga upp frågeställningar på stora händelser i hemlandet för att bedöma en ungdoms ålder. Det är ett pussel. Man erbjuder också röntgen av käke och handled, men kan inte tvinga någon. Socialstyrelsen har sagt att röntgen är en alldeles för osäker metod.

– Det är viktigt att alla Migrationsverkets mottagningsenheter arbetar på liknande vis med åldersbedömningar. Vi vet ju av erfarenhet att det inte är bra att blanda barn och vuxna i boenden. I dag finns inga riktigt tillförlitliga metoder för åldersbedömning. Det behövs stöd och vägledning från Socialstyrelsen kring åldersbedömningar, säger Elisabeth Melin på SKL.

– Vi väljer att fria hellre än fälla, säger Ronnie Magnusson, expert på Migrationsverket. Oftast får vi kritik för att vara för slappa, men en uppskrivning av åldern får stora konsekvenser.

Han tycker ändå att åldern är en viktig del av identiteten. Isabella Canow på Skyddsvärnet håller inte med.

– Ålder är inte så noga i andra länder som hos oss. Åldersfixeringen är svensk. Men vi har ju särskilda regler upp till 21 års ålder. Det är idiotiskt att lägga så mycket resurser på att bedöma ålder, nu är de här och vi behöver ungdomar. Och vi vet att det går bra för dem. Varför inte ta emot dem med glädje?

ordomening@hotmail.com

Familjehem eller gruppboende – vad är bäst?

Det kanske inte är så enkelt att en och samma modell passar alla, bara för att man är ett ensamkommande flyktingbarn?

Text: Anna Fredriksson

Det finns ingen tillgänglig statistik över hur många av de ensamkommande flyktingbarnen som placeras i familjehem respektive gruppboenden. Ungefär 145 hem för vård eller boende har tillstånd att ta emot ensamkommande.

Socialnämnden beslutar om placeringen och det ska alltid göras en individuell prövning av vad som är bäst för just Karim eller Fatiha. Fungerar familjehemmet bra blir ungdomen en del av ett sammanhang och kan få vara barn. Men just att bli betraktad som barn igen kan också vara svårt för den som klarat sig på egen hand och under en lång flykt tvingats bli vuxen.

Många av ungdomarna är praktiskt kompetenta men känslomässigt ensamma. Sammanbrott, det vill säga att en familjehemsplacering avbryts i förtid är vanligt. Att det blir kulturkrockar i familjehemmen har Isabella Canow utbildningsansvarig på Skyddsvärnet visat med sina djupintervjuer som vittnar om besvikelse från båda håll.

– Varför ville de ha oss? De är ju ointresserade av oss, kan ungdomarna säga. Många av de ensamkommande har minnen av ett varmt och kärleksfullt familjeliv som de längtar efter att återuppleva.

Familjehemmen å sin sida kan uppfatta ungdomarna som oförskämda och otacksamma, tycka att det handlar mycket om pengar och rättigheter. Maten är en fråga som alla ungdomar tar upp i intervjuerna och som är avgörande för trivseln. Både vad som serveras och hur det smakar men också själva attityden kring maten är viktig.

– I Sverige finns det regler och normer kring maten – man ska äta lagom och på bestämda tider. Det krockar med det som ungdomarna är vana vid – att bli uppmuntrade att äta mer och att man äter när man vill, säger Isabella Canow.

Om det finns begränsningar kring mat, att vissa saker är köpta till vissa familjemedlemmar eller till gäster, kan det tolkas så att man egentligen inte är välkommen.

När ungdomarna får bestämma maten då blir det bara ris och kyckling, säger familjehemmen när Isabella Canow pratat med dem.

Hon anser att vi inte kan kräva av ungdomarna att de ska förstå oss. Hennes slutsats av intervjuerna är att det ofta kan fungera bättre i ett utländskt familjehem, det behöver inte vara av samma etniska ursprung. Hon tycker att det kan vara nyttigt att vända på perspektiven.

– Ett svenskt barn i utländskt fosterhem, det skulle vi aldrig tillåta. Varför?

I sin avhandling *Ensamkommande men inte ensamma* rekommenderar psykologen Marie Hessle socialtjänsten att tänka på att det är bra om ungdomen kan kommunicera med de vuxna i bostaden på sitt eget språk.

– Om barnet är både kulturellt och religiöst främmande och det inte finns en självklar språkförståelse blir det en ytterligare belastning, säger hon och fortsätter:

– Naturligtvis kan det vara svårt att rekrytera familjehem som talar ungdomarnas språk. Tillgång till tolk och kontinuitet i

att använda tolk kan ha en stor betydelse.

Men det allra viktigaste menar Marie Hessle är att barnet på något sätt kan ha kontakt med anhöriga var de än befinner sig i världen.

– Det är en livsnerv! Och familj i detta sammanhang är ett vitt begrepp som innefattar många fler personer än vad som är gängse i det svenska majoritetssamhället.

När Marie Hessles avhandling kom var det den första studien som undersökt hur det går för de ensamkommande på sikt.

Nu pågår ett treårigt forskningsprojekt på FoU-Södertörn som beskriver de föreställningar som finns om de ensamkommande flyktingbarnens behov av stöd och hjälp VAR ?Hos vem? och samtidigt hur barnen själva uppfattar mottagandet.

FoU-Södertörn ägs av nio kommuner söder om Stockholm och har som sin uppgift att genom fältanknuten forskning utveckla det sociala arbetet.

Forskningsledare Eva Nyberg menar att gruppboenden kan ta vara på ungdomarnas vuxenhet och att de kan ha stor nytta av varandra för att få stöd. Men organisationen är inte anpassad efter deras behov.

– De tas emot i en organisation som är anpassad för svenska ungdomar med sociala problem. Den personal barnen möter arbetar med de ramar som ingår i deras rutin, säger hon.

Stuprörstänkandet inom socialtjänsten får ännu större konsekvenser när människor har behov som är nya, menar hon. De här ungdomarna träffar väldigt många tjänstemän.

– Det stärker inte den så viktiga tilliten. Barnen kommer in i en organisation med en allt större specialisering, den kanske passar personalen, inte ungdomarna.

ordomening@hotmail.com

Läs mer

Att hitta hem. En bok om och för familjehem i det mångkulturella samhället, Isabella Canow, Föreningen Skyddsvärnet i Stockholm (2010)

Ensamkommande flyktingbarn och ungdomar i Stockholms län, forskningsprojekt vid FoU Södertörn i samarbete med FoU-Nordväst och FoU-Nordost, Dessa tre enheter omfattar alla kommuner i Stockholms län, utom Stockholm.

Finansierat av Europeiska flyktingfonden, rapport kommer i slutet av 2011.

Ensamkommande men inte ensamma, avhandling av Marie Hessle (2009). Går att ladda ner på www.sub.su.se

<http://ensamkommandebarn.skl.se/>

www.skyddsvarnet.se

Jalla för alla Skyddsvärnet har utbildningar för ensamkommande flyktingungdomar, fördelade på 12 träffar på två timmar vardera. Varje träff utgår ifrån ett tema och gruppen består max av åtta deltagare. Utbildningspaketet erbjuds Migrationsverket, kommuner, skolor och andra intresserade organisationer. Projektet pågick tom december 2012.

Att kunna få landa i en ny by

Att vara ensamkommande flyktingbarn innebär upplevelser av att vara ensam. Och flykting och barn.

Text: Joakim Larsson

Barnen kommer hit med sina individuella upplevelser, förmågor och reaktionsmönster. De reagerar lika individuellt som vi själva gör på en traumatisk händelse, oavsett hudfärg, kultur eller position i det samhälle vi för tillfället befinner oss i. Reaktionerna kan vara begripliga utifrån det man varit med om men svåra att förstå i det nya sammanhanget och det kan ta tid att hitta nya sätt att göra innan man lämnar de gamla.

Det kostar pengar att ta emot dessa barn då det krävs "en hel by" för att hålla och begripa vad som behövs. Det är vi som ska forma den byn av människor som tillsammans hjälps åt att rymma det som är. Frågan är vad prislappen på solidaritet får vara och hur denna investering kan ses som berikande på sikt.

Familjehem kan vara en del av byn runt de ensamkommande

flyktingbarnen för att skapa den trygga bas där tak över huvudet och mat i magen är viktiga delar. En vanlig familj med sina erfarenheter och tillkortakommanden i livet. Fler medlemmar behövs i byn, handledare till familjehemmet, en person för den unge, och byråd där alla möts för att vara tillräckligt eniga om hur och vad vi gör. Att samla och bjuda in de människor som jobbar runt ett barn för att prata med varandra och inte för snabbt reagera på de uttryck, gränser och flyktförsök som visar sig. Att arbeta sig igenom det, kan vara sätt att skaffa nya erfarenheter och förmågor. Att ensam göra detta när det även behövs kontakt med det nätverk som finns kvar eller behöver skapas är en omänsklig uppgift. Det är dock möjligt och görs dagligen.

joakim@tninet.se

Joakim Larsson är terapeut vid Familjevårdsstiftelsen i Göteborg.